

En annorlunda ekonom?

BOKANMÄLAN

Steven Levitt är en ung och mycket framgångsrik professor i nationalekonomi vid University of Chicago. Han är född 1967, disputerade vid MIT år 1994, fick en fast professur i Chicago år 1998, och tilldelades 2003 den s k Clark-medaljen som *American Economic Association* vartannat år delar ut till landets mest framgångsrike forskare under 40 års ålder.¹

Levitt har gjort sig känd som en forskare som ägnat sig åt frågor som kan synas vara lite udda, såsom fusk inom den japanska sumobrottningen, sambandet mellan abortstiftning och brottslighet och belöningssystem inom knarklangargång. Det är denna dragning till det till synes udda som bokens titel anspelar på. Till det originella i Levitts arbetssätt hör också det sätt på vilket han, som en driven privatdetektiv, lyckas finna nya spännande datakällor. Uppläggningsen av boken är också sådan att den förstärker bilden av Levitt som en annorlunda sortens nationalekonom.

Medförfattaren Stephen Dubner skriver till vardags för *New York Times* och *The New Yorker*. Denne har lärt känna Levitt och hans kolleger under en längre tid och de har samarbetat i olika populärvetenskapliga sammanhang. Man får intrycket av att det är Dubner som varit den aktive skribenten eftersom Levitt och hans forskning framställs i tredje person. Boken är i mångt och mycket ett porträtt, ja rentav ett idolporträtt, av Levitt och hans forskning.

Boken är upplagd kring ett antal teman som bygger på forskning som Levitt

med flera bedrivit under senare år. Det första temat är fusk. På ett levande sätt beskrivs fuskbeteende bland så olika yrkeskategorier som exempelvis japanska sumobrottare, fastighetsmäklare, och skollärare (i Chicago) som när de blir utvärderade efter elevernas testresultat börjar fuska med rättningen av proven. Levitt understryker det tämligen självklara att fusk är ett allmänmänskligt beteende och att det påverkas av ekonomiska incitament. Det mindre självklara budskapet är dock att det inte finns något enkelt mekaniskt orsakssamband mellan fusk och privatekonomiska incitament utan att också moraliska och sociala faktorer kan vara viktiga och göra sambanden mer komplicerade än vad som följer från en enkel ekonomisk modell.

Därefter följer ett kapitel där det underliggande temat är asymmetrisk information, dvs att aktörer på marknader och i andra sammanhang har tillgång till olika mycket information. Mitt bestående intryck av kapitlet är dock en dråplig historia från mitten av 1940-talet då en framåt person valde att bli medlem i Ku Klux Klan med syfte att – i Günther Walraffs anda – avslöja organisationen inför allmänheten. Detta lyckades, och personen valde att avslöja medlemmarnas olika kodsystém i ett populärt radioprogram som särskilt många barn lyssnade på. Följden blev att barnen kom att härma det speciella språk och de uttryck som Ku Klux Klan medlemmarna använde vilket fick de vuxna att skämmas ordentligt. När informationen blev allmän var den således inte längre användbar. Denna koppling till begreppet asymmetrisk information framstår dock som lite långsökt. Kapitlet ger ändå många insikter om Ku Klux Klan som samhällsföreteelse.

Freakonomics: A Rogue Economist Explores the Hidden Side of Everything. Steven D Levitt och Stephen J Dubner, William Morrow, New York, 2005, 256 s, ISBN: 006073132X.

¹ Levitts handledare från MIT, James Poterba, ger en närmare presentation av hans forskning och karriär i Poterba (2005).

Till Levitts mest uppmärksammade vetenskapliga artiklar hör en där han tillsammans med en kollega gör en noggrann beskrivning och analys av de ekonomiska transaktionerna inom ett gäng av knarklangare i Chicago. Det visar sig att detta gäng fungerar som ett företag med en klar hierarki, tydliga belönings-system och till och med noggranna ekonomiska räkenskaper över inkomster och utgifter. Framför allt understryker Levitt att sättet att belöna medarbetare i olika delar av hierarkin följer de principer som arbetsmarknadsteoretiker brukar kalla turneringsmodellen. Det betyder att lönen stiger kraftigt ju högre upp man kommer i hierarkin och att det finns tydliga möjligheter att genom goda insatser befordras till en högre nivå. De som befinner sig längst ned i hierarkin och utför det farliga arbetet ute i gathörnen har riktigt dåligt betalt, men förmås göra sitt jobb tack vare att de ser möjligheten till befordran i hierarkin. Härav följer också svaret på frågan i kapitlets rubrik: ”Varför lever knarklangare fortfarande hemma hos sina mammor?”. De har helt enkelt inte råd att flytta hemifrån.

I kapitlet återges också historien om hur Levitts kollega lärde känna knarklangargänget och till slut fick tillgång till dess räkenskaper. Denna historia är så häpnadsväckande att den bör läsas i boken och inte här återges i korthet. Även i övrigt ger kapitlet fascinerande insikter om hur gängets medlemmar tycker och tänker.

Som renodlat populärvetenskapligt bidrag är nog kapitlet om brottslighetens utveckling i USA sedan slutet av 1980-talet det allra bästa. Under rubriken ”Vart tog alla brottslingar vägen?” får läsaren en systematisk genomgång av vilka faktorer som, enligt Levitts forskning, haft betydelse och vilka som inte haft det för den kraftiga nedgången av all slags brottslighet. Här finns en förklaring till varför Levitt menar att lega-

liseringen av aborter omkring 1970 varit en stark drivkraft till denna nedgång genom att minska antalet icke önskade barn. Likaså betonar Levitt att fler poliser haft stor betydelse, och när det gäller den omskrivna nedgången av brottsligheten i New York City är det detta som varit viktigt och inte polisens nya arbetsmetoder enligt mottot nolltolerans. Samtidigt avfärdas den goda allmänekonomiska utvecklingen som en viktig faktor bakom brottslighetens nedgång. Den populärvetenskapliga kvaliteten på kapitlet förstärks av det faktum att Levitt förklarar pedagogiskt varför orsaksanalyser av dessa frågor är mycket svåra att genomföra och vilka analysstrategier han använt sig av för att lösa dessa problem. Det vore onekligen spännande att veta hur svenska kriminologer ser på den forskning och det budskap som kommer fram i detta kapitel.

De två sista kapitlen har rubriker på temat ”Framgångsrikt föräldraskap”. Men denna frågeställning är bara en aspekt av det som behandlas här; många läsare torde främst fastna för helt andra saker. Framställningen bygger för övrigt på färsk forskning tillsammans med den likaledes uppmärksammade (och cirka tio år yngre) Roland Fryer vid Harvard University. Det första kapitlet redogör för resultat från en ny stor amerikansk databas över unga skolbarns testresultat. Databasen medger att dessa testresultat relateras till föräldrars egenskaper – som inkomst, yrke och utbildning – men också till variabler som beskriver vad föräldrarna *de facto* gör med sina barn – läser sagor, smiskar som bestraffning m m. Det visar sig då att enbart föräldrarnas egenskaper har betydelse, medan vad de gör med sina barn inte ger statistiskt signifikanta samband i de skattade ekvationerna. Det är inte glasklart vad Levitt vill ha sagt med detta. Min tolkning var dock att han vill ha sagt att det inte finns några enkla framgångsrecept för den

som vill bli en framgångsrik förälder.

Det följande kapitlet handlar om vilka förnamn som föräldrar ger till sina barn och den underliggande forskningsfrågan är ifall detta har någon betydelse för barnens framtid. Bakom intresset för denna fråga ligger det faktum att vissa namn är betydligt vanligare bland svarta än bland vita. Det kan förefalla egendomligt att svarta föräldrar väljer sådana namn för sina barn eftersom risken att diskrimineras kan öka. Men samtidigt kan det framstå som osolidariskt mot den svarta gemenskapen att välja ett "vit-klingande" namn. "Acting white", dvs att bete sig som vita kan därför också vara förknippat med kostnader för svarta medborgare. Kapitlet är allmänbildande och tänkvärt på flera sätt, men det förefaller som om Levitt ändå menar att valet av förnamn mer är ett symptom på den kulturella bakgrunden något än att det har en självständig effekt (betydande) effekt på barnets framtid.

Sammantaget är det en fantastiskt bra bok. Den är lärorik, tankeväckande och mycket roande. Till detta kommer att den är välskriven. Det är inte konstigt att den legat i topp på olika försäljningslistor i USA under en ganska lång tid. En bok som denna bör ha en stor läsekrets. Alla samhällsintresserade har här mycket att hämta, och den läsare som har ett specifikt forskningsintresse får lära sig hur en framgångsrik forskare resonerar i såväl samhälls- som metodfrågor. Vidare hoppas jag att idén med samarbete mellan en skicklig journalist och en framgångsrik forskare anammas även i vårt land.

Min enda kritik mot boken – och den tycks jag dela med flera andra som recenserat eller uttalat sig om den – är att författarna valt att beskriva Levitts forskningsstil som knäpp ("freaky") och fräck ("rogue"). Visst är originaliteten hög och visst framstår en del av hans forskningsfrågor som lite udda om

man inte sätter in dem i ett större sammanhang. Men jag tycker inte Levitt är så udda som författarna vill göra gällande. Även om få har haft samma publiceringsmässiga framgång som Levitt upplevt under sin korta karriär så är min uppfattning att det finns massor av (särskilt unga) forskare inom vår disciplin som jobbar ungefär som Levitt och som är lika originella. I stället för att framhålla denna bredd och pluralism inom dagens forskning försöker Levitt och Dubner exploatera den förutfattade meningen om nationalekonomer att de sysslar med konventionella ekonomiska frågor, att de använder komplicerade abstrakta matematiska modeller, och kanske framför allt att de måste hålla sig inom ramen för tämligen snäva ramar när de genomför sin analys. De hade lika gärna kunnat skriva en bok som, med samma sakliga innehåll i de olika kapitlen, illustrerat bredden inom dagens forskning. Därför är det frestande att avsluta en anmälan av denna bok med några reflektioner kring den nationalekonomiska disciplinen.

Man kan till exempel fråga sig om Levitts forskning är ett exempel på så kallad vetenskaplig imperialism från nationalekonomins sida, dvs att vårt ämne försöker ta över från andra samhällsvetenskapliga discipliner. Eftersom forskningsfrågorna (också) hör hemma i andra discipliner är det naturligt att ställa denna fråga. Men till skillnad från sin äldre, men mycket nära, kollega vid University of Chicago, Gary Becker, försöker inte Levitt tillämpa den traditionella mikroekonomiska teorimodellen på "icke-ekonomiska" problem. Levitts mest uppmärksammade forskning är rent empirisk utan en underliggande formell teori, så det skulle i så fall vara i det empiriska handlaget som nationalekonomer är överlägsna. Min gissning är att Levitt tycker frågan om gränsdragningen mellan olika discipliner är

tämligen ointressant. I varje fall gör han varken i boken eller, vad jag sett, i andra sammanhang några anspråk på nationalekonomins överlägsenhet. Det enda kritiska mot företrädare för andra discipliner återfinns i kapitlet om brottslighet där Levitt ger några välriktade slängar åt ett par kriminologer som omkring 1990 förutspådde en fortsatt explosionsartad ökning av brottsligheten.

Om nu den forskning som publiceras i de mest prestigefyllda tidskrifterna är så bred och om den nationalekonomiska professionen även belönar bidrag från så till synes udda forskare som Steven Levitt så kan man fråga sig varför dagens nationalekonomiska forskning är så bred som den tycks vara. En förklaring skulle kunna vara att undervisningen, och främst då kanske forskarutbildningen, är bred och varierar kraftigt mellan olika universitet. Men detta förefaller inte vara någon rimlig förklaring. Tvärtom finns det nog få akademiska discipliner som är så homogena vad avser studiernas innehåll som just nationalekonomi; särskilt till och med första året på forskarutbildningen är likheterna mycket stora över hela den västliga världen som dominerar forskningen. Då skulle man kunna hävda att den utbildning som dagens nationalekonomiska forskare får är så bra att den ger metodkunskaper som är användbara på en bred uppsättning problem. Detta förefaller mig vara en rimlig förklaring och Levitt uttrycker själv uppskattning över att han fått lära sig så

användbara statistiska tekniker av olika slag. Däremot raljerar han faktiskt över sina egna dåliga kunskaper i matematik, något som inte verkar helt trovärdigt då han ändå har en doktorsexamen från MIT och då goda kunskaper i statistik och matematik går hand i hand.

Frågan är dock om inte den allra viktigaste förklaringen till den bredd och originalitet man idag upplever när man ögnar igenom ledande tidskrifter och working-paper serier är en annan: att konkurrensen inom disciplinen är så hård att den tvingar unga forskare – teoretiker som empiriker – att hitta originella (gärna lite udda) problem och metodansatser för att komma in i de tidskrifter som banar vägen för en framgångsrik karriär. Detta är nog bra på många sätt och exemplet Levitt framstår för mig som en entydig framgångssaga. Men det är inte helt oproblemiskt om de nationalekonomer som satsar på gedigna och värdefulla studier av mer konventionella problem och med beprövade metoder hamnar på efterkälken i professionen.

Anders Björklund

Professor i nationalekonomi
Institutet för social forskning,
Stockholms universitet

REFERENSER

Poterba, J M (2005), "Steven D Levitt: 2003 John Bates Clark Medalist", *Journal of Economic Perspectives*, vol 19, s 181–198.